

De school als schrijfpaleis!

Hoe leerlingen liever en beter leren schrijven?

Martien Geerts

Dat schrijven een complexe vaardigheid is, weten we allemaal maar al te goed. Ook ikzelf als ik zuchtend aan dit artikel begin...

SCHRIJVEN IS...

Schrijven is veel meer dan louter opschrijven, zinnen op papier of op de computer zetten.

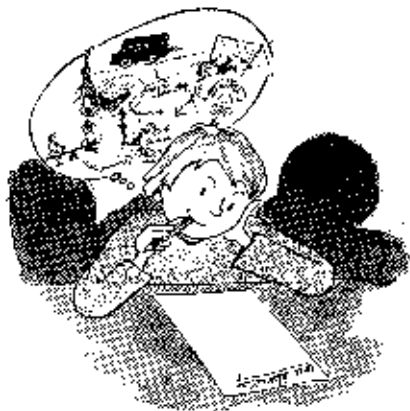
Als je nagaat wat er bij schrijven komt kijken, kom je tot een heel lijstje:

- (1) Een schrijver moet allereerst *ideeën genereren*.

BIJVOORBEELD:

een leerling die gevraagd wordt om een griezelverhaal af te maken, moet dat einde wel eerst verzinnen.

- (2) De schrijver moet die ideeën *in begrijpelijke taal gieten*.

BIJVOORBEELD:

een leerling die een brief schrijft aan een ziek klasgenootje, moet niet alleen nadenken waarover hij gaat schrijven, maar hij moet ook de nodige woorden, zinnen, verbanden e.d. uit zijn geheugen opdiepen om die ideeën te verwoorden.

- (3) De schrijver moet *rekening houden met de lezer* voor wie hij schrijft. Hij moet communiceren met iemand die niet aanwezig is en hem proberen te informeren, overtuigen, amuseren,... zonder dat de aangesprokene de non-verbale signalen van de schrijver ziet (en andersom). Dat betekent onder meer dat de schrijver rekening houdt met wat de lezer al weet en niet weet, wat die lezer belangrijk vindt.

BIJVOORBEELD:

een leerling die een uitnodiging schrijft voor het schoolfeest, moet weten welke informatie noodzakelijk is om op het schoolfeest te geraken (op de juiste plaats, de juiste dag, het juiste uur), welke bijkomende informatie interessant is en hoe je dat allemaal formuleert, zodat mensen zich welkom voelen.

- (4) Ten slotte moet de schrijver ook *rekening houden met een aantal conventies*. Zo zijn er een aantal spellingconventies en grammaticaregels die hij moet respecteren, maar ook conventies op het vlak van tekststructuur en lay-out.

BIJVOORBEELD:

leerlingen die samen een toeristische folder in elkaar boksen, moeten ervoor zorgen dat het een overzichtelijke folder is (met o.a. tussentiteltjes) en dat de tekst correct geschreven is.

De vier bovenstaande aspecten kan je omschrijven als de 'eisen' die aan een schrijfproduct worden gesteld. Een goede schrijver is iemand die deze vier eisen weet

te integreren: hij is in staat om ideeën te genereren en die in begrijpelijke taal te gieten op zo'n manier dat zijn schrijfproduct een bepaald doel bij een bepaald publiek bereikt. Bovendien kan hij daarbij de conventies respecteren die voor de tekst in kwestie van belang zijn.

Logisch dat leerlingen van de lagere school – die op dat vlak letterlijk in hun kinderschoenen staan – het niet gemakkelijk vinden om een tekst te schrijven. En toch moeten leerlingen het leren, en liefst met plezier, want dan gaat het beter. Hoe pakken we dat aan? Hieronder volgen een aantal tips die je op weg kunnen helpen om in de klas en op school een schrijfrijk klimaat te creëren.

TIPS VOOR EEN SCHRIJFRIJK KLIMAAT

TIP 1: *Kies je schrijftaken met zorg.*

Een geschikte schrijftaak beantwoordt aan een aantal criteria:

- (1) Is de schrijftaak *compleet*?

Dit betekent: krijgen leerlingen niet enkel een onderwerp om over te schrijven (zoals 'Mijn lievelingsdier'), maar schrijven ze ook voor een bepaalde *lezer*/doelpubliek en met een duidelijk *doel* voor ogen? Helemaal af wordt het als de schrijfproducten ook werkelijk bij het doelpubliek terechtkomen.

BIJVOORBEELD:

- De wenskaarten naar de grootouders worden gezamenlijk gepost.
- De griezelverhalen worden gebundeld in het 'Groot Griezelboek' van de klas (met inhoudstafel, illustraties,...) en in de leeshoek gelegd.

- (2) Is de schrijftaak *motiverend*?

Dit betekent: doet de schrijftaak een schrijfdrang ontstaan bij de leerlingen? De motiverende kracht van een schrijfp opdracht kan in een aantal elementen – en liefst in een combinatie van deze elementen – schuilen.

- ◆ Het *onderwerp* sluit enerzijds aan bij de interesses en de leefwereld van de leerlingen en daagt hen anderzijds ook voldoende uit.

BIJVOORBEELD:

- Schrijf een antwoord naar kinderen die een probleem signaleren, zoals 'Ik ben bang in het donker'.
- Schrijf instructies voor een schattenjacht (zie bijlage).

- ◆ De schrijfoopdracht is *functioneel*. Er gebeurt iets 'echts' met hun schrijfsels (zie ook hoger).

BIJVOORBEELD:

- De leerlingen schrijven artikels die worden gepubliceerd in een eigen kindertijdschrift. Het kindertijdschrift wordt verspreid onder leeftijdsgenoten, bv. de leerlingen van dezelfde graad.
- De leerlingen schrijven een sprookje om voor te lezen aan een groepje kleuters.

- ◆ Er wordt een motiverende *werkvorm* gekozen.

BIJVOORBEELD:

- Leerlingen mogen samen met een partner aan de opdracht werken.
- Leerlingen mogen hun schrijfoopdracht tijdens hoekenwerk op de computer maken.

- ◆ De schrijfoopdracht staat niet los, maar is ingebed in een motiverend *kader*.

BIJVOORBEELD: de schrijfactiviteit 'Schattenjacht' (zie bijlage) komt in een thema rond piraten ten volle tot zijn recht.

(3) Is de schrijftaak *relevant*?

Een schrijftaak moet niet enkel motiverend zijn, maar ook relevant. Concreet betekent dit: sluit de schrijftaak enigszins aan bij de eindtermen schrijven? De leerlingen schrijven bijvoorbeeld een oproep, uitnodiging of instructie voor leeftijdsgenoten (ET 4.2). De leerlingen schrijven een brief aan een bekende om een persoonlijke boodschap of belevenis over te brengen (ET 4.3). De leerlingen schrijven een verslag van een gebeurtenis, een verhaal of een informatieve tekst voor een gekend persoon (ET 4.4), ...

TIP 2: Trek voldoende tijd uit voor een schrijftaak.

Geef de leerlingen, eens de keuze voor een bepaalde schrijftaak is gemaakt, voldoende tijd om aan hun schrijfoopdracht te werken.

- (1) Plan schrijfoopdrachten bij voorkeur niet vlak voor een pauze of op het einde van de klasdag. Ga daarbij flexibel met de tijd om: leerlingen die vroeger klaar zijn, kunnen bijvoorbeeld een boek lezen of iets anders doen.

- (2) Het kan interessant zijn om een schrijftaak op te nemen in contractwerk (bv. in een duo-contract), zodat de leerlingen zelf kunnen bepalen wanneer ze de schrijfpdracht precies uitvoeren.
- (3) Geef de leerlingen geregeld tijd om hun schrijfproduct te herschrijven. (Dit is natuurlijk niet nodig voor élk schrijfproduct.) Bij schrijftaken die bedoeld zijn voor een echte lezer kan je ze hiervoor wel motiveren. Leerlingen maken hun schrijfproduct beter, zowel op inhoudelijk als op vormelijk vlak. Dit is een belangrijk leermoment: leerlingen reflecteren over hun eigen schrijfproduct.

Hanteer de volgende vuistregels bij het schrijven van een tweede versie:

- Laat leerlingen een tekst slechts één keer herschrijven. De tweede versie is in principe de definitieve versie.
- Geef bij elke schrijftaak duidelijk aan waarom de leerlingen hun tekst moeten herschrijven: ze doen dit niet 'zomaar', maar altijd in functie van de lezer. (Als je het herschrijven niet kan motiveren, is het misschien ook niet nodig.)
- Voeg iets toe aan het schrijven van een tweede versie, zodat de leerlingen meer gemotiveerd zijn om dit te doen: laat de leerlingen hun tekst intypen, illustreren, met stiften schrijven, op mooi briefpapier schrijven,...

TIP 3: Zorg voor een goede ondersteuning van de leerlingen.

Naast jijzelf als leerkracht die ondersteuning biedt, kan je ook de leerlingen elkaar laten ondersteunen.

(1) Ondersteuning door medeleerlingen

- ◆ Leerlingen *werken samen* (in duo's of in groepjes) aan één schrijfproduct of ze mogen met een partner overleggen over hun individuele schrijfproduct (samen brainstormen, elkaar vragen stellen, iets aan elkaar laten lezen of voorlezen,...).

- ◆ Leerlingen kunnen ook ingezet worden als *nalezers*: de leerlingen lezen schrijfproducten van klasgenoten na aan de hand van een aantal aandachtspunten die de leerkracht op het bord schrijft of op een werkblaadje aanbiedt. Bijvoorbeeld, bij het nalezen van een brief aan een ziek klasgenootje:

INHOUD

- Begrijp je zelf alles? Zo niet, dan vraag je uitleg aan de schrijver(s) van de brief.

- Is de brief duidelijk voor de zieke klasgenoot die het voorval niet heeft meegeemaakt?
Wat is misschien niet duidelijk voor hem/haar?

VORM

- Is het een echte brief? Dit wil zeggen: is er een aanspreking? (*Dag x, Hoi, Hallo,...*)
Is er een soort afsluiting? (*Groetjes, Veel beterschap, Tot gauw!,...*) Staat eronder van wie de brief komt?
- Als je schrijffoutjes vindt, mag je die aanduiden, bv. door er een groen streepje onder te zetten.

(2) Ondersteuning door de leerkracht

Als leerkracht ondersteun je de leerlingen, niet enkel voor en na het schrijven, maar ook tijdens het schrijfproces. Je loopt rond en ondersteunt waar nodig. Hierbij besteed je vooral aandacht aan de inhoud van de tekst; de vorm is voor later.

Kruip in de rol van de lezer/het doelpubliek: wat zou voor de lezer onduidelijk of verwarrend kunnen zijn? Welke informatie ontbreekt?,... Stel vanuit die rol denkstimulerende vragen:

- *Wat bedoel je met (...)?*
- *Hoe zit dat precies?*
- *Wie deed dat?*
- *Waarom (...)?*

Een goede manier om feedback te geven, is de verwarring van de lezer spelen: je geeft een mogelijke verkeerde interpretatie weer. De leerling zal daar meestal onmiddellijk op reageren. *Begint het schoolfeest 's morgens al? Stuurt het meisje haar moeder naar bed?*

Verlies het belang van positieve feedback niet uit het oog. De leerkracht moedigt aan, bevestigt, geeft schouderklopjes,... Voor elke leerling, taalzwak en taalsterk, vormt positieve feedback en het geloof van de leerkracht in hun kunnen een sterke drijfveer om verder te werken.

Een voorbeeld:

Het is half twaalf. In het klasje van juf S. zitten achttien tweedeklassertjes dialogen te verzinnen voor de tekst ballonnetjes van een leuke strip. De juf circuleert door de klas om de leerlingen bij deze schrijfo opdracht te ondersteunen. A., een allochtoon meisje, heeft het moeilijk. Juf S. stelt vast dat ze nog niets heeft opgeschreven en knielt naast haar neer. 'Lukt het niet?' A. staart wat wezenloos voor zich uit. 'Hier, laten we eens naar dat eerste prentje kijken,' suggereert de juf. 'Die gekke ober komt binnen met die schotel. Wat zou die zeggen tegen de poes?' De poes waar juf S. op doelt, is de klant in een

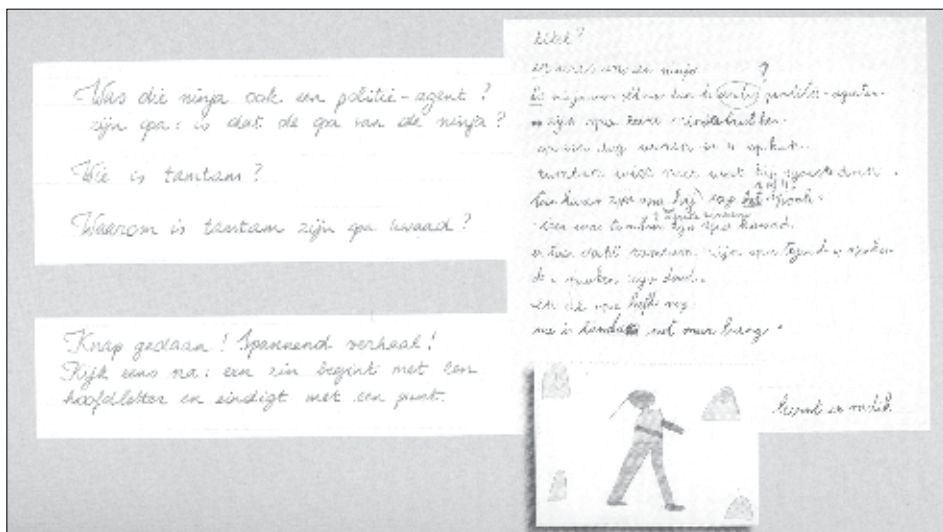
restaurant. Er komt geen antwoord. 'Wat denk je?' probeert de juf nog eens. A. blijft zwijgen. Juf S. wacht nog even, knipoogt naar een kind in de verte dat haar roept, en vraagt: 'Zou die ober zeggen: 'Hier, alsjeblieft, meneer de poes, hier is de slechtste worst van de wereld. En ze stinkt verschrikkelijk!' 'Nee!' roept A., terwijl ze het uitproest van het lachen. Juf S. hijst zich lachend recht. 'Schrijf jij, als je uitgelachen bent, dan maar eens wat de ober wel zegt. Ik kom het dadelijk lezen.' Ze lacht nog even na en gaat dan naar de ongeduldige leerling die haar eerder wenkte. Een paar minuten later staat ze terug naast A., leest wat ze geschreven heeft ('hier is een lekkere worst meneer.') en aait haar over het hoofd. 'Dat gaat heel goed, hé meisje...', fluistert ze.

UIT: Kris Van den Branden: Nascholing en initiële lerarenopleiding: ook taakgericht? In: M. Colpin e.a.: *Een taak voor iedereen. Perspectieven voor taakgericht onderwijs*. Leuven/Apeldoorn: Garant, 2000, p. 179.

Probeer ook na het schrijven zowel inhoudelijke als vormelijke feedback te geven op het schrijfproduct. Achteraf enkel feedback geven op het niveau van spelling en grammaticafouten geeft de leerlingen de (meestal verkeerde) indruk dat hun tekstje inhoudelijk wel in orde is of dat enkel spelling ertoe doet.

Geef ook nu feedback op zodanige wijze dat de leerling zelf nog een mentale inspanning moet leveren bij de verbetering. Met andere woorden: verbeter de tekst niet in de plaats van de leerling, maar geef hem voldoende aanwijzingen om het zelf te doen.

ILLUSTRATIE: Voorbeeld van feedback

TOT SLOT

De bovenstaande tips kunnen helpen om je schrijfonderwijs te verrijken. Als je je blik daarbij verruimt en schrijven niet enkel binnen het vak 'taal(vaardigheid)' een plaats geeft, maar kansen ziet en benut om schrijven te integreren in wereldoriëntatie, muzische vorming,... , als je over schrijfonderwijs overlegt met je collega's (Hoe proberen we

het schrijfplezier te verhogen? Welke schrijftaken geven we? Hoe ondersteunen we? Hoe evalueren we?...) en dus buiten de muren van je eigen klas treedt... ben je goed op weg om van je school een schrijfpaleis te maken! De bijgevoegde schrijftaak (geschikt voor 4, 5 en 6) uitproberen in je klas kan een begin zijn...

Martien Geerts
p/a Steunpunt NT2
Blijde Inkomststraat 7
3000 Leuven
martien.geerts@arts.kuleuven.ac.be

MEER LEZEN?

'Het Schrijfpaleis. Motiverende schrijftaken voor de lagere school' (M. Geerts e.a., Steunpunt NT2, 2004) bevat 25 uitgewerkte schrijftaken en tal van ideeën, tips voor ondersteuning,... om schrijven in de klas en op school een volwaardige plaats te geven. Ondermeer de volgende aspecten komen erin aan bod: de plaats van spelling, ICT, hoeken- en contractwerk, schrijven in het eerste leerjaar.

BESTELADRES:

Steunpunt NT2, Blijde Inkomststraat 7, 3000 Leuven
tel. (016)32 53 67, fax (016)32 53 60
E-MAIL nt2@arts.kuleuven.ac.be
www.nt2.be

BIJLAGE: Activiteit 'Schattenjacht'

Schattenjacht

Doelgroep
Tweede, derde graad

Aard van de activiteit
De leerlingen beschrijven in duo's met behulp van een piratenkaart een route naar een zeeroverschat. Daarna proberen ze de schat van een ander duo te vinden.

Vooraf
Verzamel informatieve, verhalende boeken en stripverhalen (eventueel ook cd-roms) over piraten en vraag ook aan de leerlingen om boeken mee te brengen.

Enkele suggesties:

- Baumann, Anne-Sophie, *Piraten aan boord*, Davidsfonds/Infodok, Leuven. (Kididoc)
- Clibbon, Meg, *Handboek piraat: hoe word ik een echte*, Luister, Amsterdam.
- Platt, Richard, *Dagboek van Thomas, piraat*, Goltmer, Bloemendaal.
- Platt, Richard, *Piraten*, Standaard, Antwerpen. (Oogeluisen)
- Ross, Stewart, *Piraten*, Zwijsen, Tilburg. (Zoeklicht informatie)

Doelstellingen

- De leerlingen schrijven een instructie voor bekende leeftijdsgenoten. ET 4.2
- De leerlingen beleven plezier aan het schrijven. ET 4.8
- De leerlingen verzorgen hun tekst, rekening houdend met handschrift, lay-out en gekende spellingsafspraken en -regels. ET 4.7
- De leerlingen zijn bereid om na te denken over hun schrijfgedrag en om schrijfconventies na te leven. ET 4.8

Materiaal

- Boeken over piraten (zie vooraf)

Per leerling

- piratenkaart: kopieerblad p. 186, op A3-formaat

SCHATTENJACHT

Lesverloop

Introductie

In duo's

- In de klas liggen een aantal boeken over piraten. Geef de leerlingen de tijd om ze per twee te bekijken, te doorbladeren, stukjes te lezen. ...

Klassikaal

- Houd vervolgens een gesprek over piraten met de leerlingen:
 - Wat zijn piraten eigenlijk?
 - Waarvan kennen jullie piraten? Uit films, boeken, theater?
 - Hoe waren piraten gekleed?
 - Hoe leefden piraten op een schip? Wat deden ze? Wat aten ze?
 - Welke regels en straffen kenden piraten?
 - Welke soort wapens hadden ze?
 - Zijn er beroemde piraten?
 - Waarom bestaan er nu geen piraten meer? Of bestaan ze nog wel?
 - ...
- Vertel de leerlingen daarna het volgende:
 Je hebt een oude piratenkaart gevonden. (Toon de kaart, kopieerblad p.186.) De leerlingen gaan hiernee een spel spelen. De leerlingen geven straks in duo's op de kaart aan waar een piratenschat begraven is. Vervolgens maken ze een routebeschrijving: ze beschrijven hoe je vanaf een afgesproken punt tot bij de schat kan geraken. Een ander duo zal daarna met behulp van die beschrijving zoeken waar de schat verborgen is.
- Verdeel de klas in heterogene duo's.

Kern

In duo's

- De leerlingen krijgen voorlopig per twee slechts één piratenkaart, kopieerblad p. 186. Elk duo bepaalt zelf waar de zeerooverschat precies verslopt is. Ze duiden dit aan op de kaart, geven ook een vertrekpunt aan en tekenen de route uit.
- Daarna beschrijven ze op een apart blad, zo nauwkeurig mogelijk, de route vanaf het vertrekpunt tot de plaats waar de schat verborgen is. Dit blad ondertekenen ze met de naam van een (verzonnen) piraat.

LOOP ONDERTUSSEN ROND EN ONDERSTEUN WAAR NODIG.

Ga hierin niet te ver en speel vragen zoveel mogelijk terug naar de leerlingen zelf. De duo's krijgen straks immers feedback van hun medeleerlingen die hun routebeschrijving zullen gebruiken. Wijs erop dat de routebeschrijving duidelijk moet zijn voor leeftijdsgenoten.

- Deze activiteit geeft je de mogelijkheid om de duo's doelbewust te observeren:
 - Werken de leerlingen goed samen? Zijn beide leerlingen betrokken bij het denken en schrijfsproces? Wordt de inbreng van beide leerlingen gewaardeerd of heeft één leerling het voor het zeggen? Spreken ze gezamenlijk af wat opgeschreven wordt? Praten ze ook over hoe ze het gaan beschrijven?
 - Wie schrijft? Schrijven ze misschien beurtelings? Leest de schrijver stukjes voor van wat hij geschreven heeft of laat hij meelezen? Vraagt de schrijver feedback aan zijn partner, vooral? Lijds of nadien?
 - Hoe nauwkeurig beschrijven de leerlingen de route? (Eerst, daarna, links, rechts, aan de grote palmboom linksaf, naar naar het oosten, ...)

Zie ook deel 1, p. 20

Suggestie (voor de derde graad)

Elk duo bepaalt ook wat de schat precies is (bv. oorbellen, munten, sieraden, pistolen, snuifdoos, ...) en noteert dit woord op een kladblaadje. Voor elke letter van de naam van de schat maken de leerlingen een korte omschrijving, die ook te maken heeft met piraten.

Bijvoorbeeld: een duo kiest 'pistolen' als schat. Het duo maakt acht omschrijvingen waardoor de acht letters van het woord 'pistolen' gevonden kunnen worden.

Omschrijving 1: *Waggen van zeerovers waren zwart of rood. Op die vlag zag je vaak twee gekruiste beenderen met daarboven een d..... (dooskopt). Neem van mij woord de voorlaatste letter. (o) Gelukt? Dan heb je de vijfde letter van onze schat gevonden. (pistolen) Of: Dan heb je weer een letter gevonden van onze schat.*

- Daarna spelen alle duo's het spel: 'Op zoek naar de schat'
- Elk duo krijgt hiervoor een nieuwe, onbeschreven kopie van de piratenkaart. Ze wisselen hun routebeschrijving uit met die van een ander duo. Door de gekregen beschrijving te volgen op de kaart, zouden ze de schat moeten kunnen vinden.
- Als de leerlingen ook omschreven hebben wat de schat is, proberen de duo's natuurlijk te weten te komen wat er precies verstopt zit op de aangeduide plaats.

LOOP ONDERTUSSEN ROND EN OBSERVEER.

- Let op het volgende:
 - Bij welke duo's verloopt het volgen van de route vlot?
 - Bij welke duo's gaat het moeilijk?
 - Ligt dat aan de beschrijving zelf of aan de manier waarop het duo ernaar omgaat?

In groepen van vier

De twee duo's die elkaars routebeschrijving hebben gevolgd, vormen vervolgens een groepje van vier. Ze gaan na of ze de juiste plaats en eventueel het juiste voorwerp gevonden hebben. Ze bespreken de routebeschrijvingen met elkaar: welke tips zouden de duo's aan elkaar geven?

LOOP ONDERTUSSEN ROND EN VOLG MEE.

- Let op het volgende:
 - Is het bij de meeste duo's gelukt om de verstoppplaats (en de naam) van de schat te vinden?
 - Zo niet, waaraan ligt dat volgens hen zelf?
 - Komt dit overeen met wat je zelf hebt geobserveerd?

Afsluiting

Klassikaal

Bespreek nadien kort klassikaal:

- Lukte het om de schat te vinden? Kwamen jullie uit op de juiste plaats?
Zo niet, waaraan ligt dat? Heb je je vergist op de route niet goed gevolgd of was de routebeschrijving onduidelijk?
- Lukte het om het woord te vinden?
Zo niet, waaraan ligt dat? Heb je je vergist of waren de omschrijvingen dubbelzinnig of onduidelijk?
- Wat hebben jullie hieruit geleerd voor als je nog eens zo iets doet?

Opmerking

Dit keer herschrijven de leerlingen hun tekst niet, tenzij je de definitieve tekst nog voor iets gebruikt. Bijvoorbeeld: de leerlingen wisselen hun routebeschrijvingen uit met die van de parallelklas.

Andere mogelijkheden

• • • Echte schat

De leerlingen kunnen in duo's ook echt iets verstoppn in de schoolomgeving. Ze verstoppn een 'schat' naar keuze (dit kan ook een briefje zijn) en maken een routebeschrijving eraan toe. Een ander duo probeert de schat te vinden.

Je kan deze activiteit ook inleiden of afsluiten door op school zelf een 'schat' te verstoppn en de leerlingen op basis van geschreven instructies de plaats te laten zoeken. Je kan het extra geheimzinnig maken.

• • • Zoektocht

De leerlingen kunnen gezamenlijk of in groepjes een zoektocht organiseren voor een andere klas. Ze beschrijven de route en verstoppn opdrachten op bepaalde plaatsen.

Voorbeeld

Ga ook naar de acht: routebeschrijving

Begin bij de rotsen dicht bij de zandbank. Gaar naar het schutthuisje op het eiland Mythonia en ga 3 stappen naar het zuidcoeten. Ga dan nog 11 stappen zuidwaarts en waar dan over tot op het eiland Fabelaria. Ga dan naar de vuurtoren en waar over tot in Jaalderp. Nu krijg je een vraag, los je die goed op dan kom je op de goede plaats, anders niet. vraag: $10,02 : 10 = ?$ In de uitkomst meer dan 10, ga dan naar Noorderbaai, minder dan 10 ga dan naar Spookmeer.

LEGENDA

1 stap
= 1 cm

Kom je uit in
Noorderbaai:
pech gehad begin
opnieuw.

Kom je uit in
Spookmeer: ga
naar de boot die de
uitkomst heeft van de
som: $1704 - 33 = 1671$!!!

viide leerjaar

SCHATTENJACHT

